

6. Кохно М.А., Кузнєцов С.І., Дорошенко О.К., Чуприна П.Я., Пасічний А.О. Дендрофлора міст Півдня України // Укр. ботан. журн. — 1983. — Т.40, №5. — С. 12-14
7. Кохно Н.А., Курдюк А.М. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. — К.: Наук. думка, 1994. — 186 с.
8. Немерцалов В.В. Дендрофлора міста Одеси (формування, сучасний стан, перспективи оптимізації). Автореф. дис... канд.біол.наук. — Київ, 2007. — 20 с.
9. Определитель высших растений Украины. — К.: Фитосоцицентр, 1999. — 548 с.
10. Природа Одесской области. Ресурсы, их рациональное использование и охрана. — Киев-Одесса: Высшая школа, 1979. — 114 с.
11. Тахтаджян А.Л. Флористические области Земли. — Л.: Наука, 1978. — 247 с.
12. Тихомиров Ф.К., Демченко Н.И. Систематический, биоморфологический и эколого-географический анализ флоры Северо-Западного Причерноморья // Исследование флоры Северо-Западного Причерноморья. Сб. науч. трудов кафедры ботаники ОСХИ. — вып. 1. — Одесса, 1975. — С. 3-12

УДК 581.9:635.9(477.74-47)

ДЕКОРАТИВНІ РОСЛИНИ ПРИВАТНОГО СЕКТОРА МІСТА ОДЕСИ

ГЕРАСИМЮК Н.В. - аспірантка, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Постановка проблеми. Містам притаманний особливий рослинний покрив, який суттєво відрізняється від регіонального. Різниця обумовлюється розвитком інфраструктури населеного пункту, зміною мікрокліматичних умов, процесами адаптації та адвентизації рослин. Вперше поняття «урбанофлора», як флора міста, було введено Р.І. Бурдою [1982]. Урбанофлора складається з двох взаємодіючих фракцій. З одного боку до її складу входять місцеві, або аборигенні, види регіональної флори, а з іншого адвентивні види, які не характерні для даного регіону і завозяться з інших флористичних областей. В урбанофлорі відсоткові відношення адвентивних видів рослин до місцевих можуть набувати великих значень. Одним з шляхів поповнення адвентивної фракції флори є інтродукція рослин, що мають корисні та декоративні ознаки, з віддалених регіонів Світу. В різних зонах міст висаджуються рослини, які мають привабливий зовнішній вигляд та високі декоративні властивості, харчові, вітамінні, плодіві, лікарські рослини. В загальній картині оздоблення міста Одеси дуже велику роль відіграє озеленення.

Стан вивчення проблеми. Сучасний стан флори міста Одеси досліджувався стосовно дендрофлори [Немерцалов, 1996, 2007]. Також вивчалась регіональна природня флора міста Одеси. За рахунок збільшення території міста, яке відбулося через розширення його площ, будівництва нових житлових районів на орних землях, потрапляння приморських схилів і лиманів із залишками природної рослинності в межі міста, у флорі Одеси з'явилися кенофіти із Середземномор'я *Anthemis altissima* L., *A. arvensis* L., такі апофіти як *Aster amellus* L. та ін. [Немерцалова, Коваленко, 1992]. В кінці ХХ ст. з 866 видів синантропних трав'я-

нистих рослин декоративні становили 23%. Збільшення кількості декоративних рослин йшло усвідомлено і спонтанно [Васильєва-Немерцалова, 1996]. В зв'язку з цим виникає потреба більш детального вивчення декоративної флори міста Одеси. Можна виділити дослідження рослин ботанічного саду Бонецьким А. С. Але культивована декоративна флора вивчена не достатньо.

Завдання і методика досліджень. Метою наших досліджень було вивчення морфо-фенологічних особливостей декоративних рослин, які використовуються для озеленення.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- 1) Встановити перелік декоративних рослин, які використовують в озелененні міста Одеси та виявити їх основні декоративні ознаки.
- 2) Розглянути особливості фенології декоративних рослин.
- 3) Провести аналіз декоративності за ознаками окремих вегетативних органів у досліджених рослин.
- 4) Проаналізувати декоративність плодів рослин, які досліджувались.

Дослідження проводилося в приватному секторі району Великого Фонтану міста Одеси. Модельною була обрана ділянка площею 1 км² [Герасимюк, Кукса 2010], обмежена вулицею Львівською з півночі, Люстдорфською дорогою з заходу, Фонтанською зі сходу та вулицею Бабушкіна з півдня. Обстеження території проводилось екскурсійно-маршрутним методом. Нами були використані загально прийняті методики гербаризації і визначення рослин у живому стані, за гербарними зразками та фото гербарієм і методи аналізу списків видів. Життєві форми рослин визначали за І. Г. Серебряковим [Серебряков, 1962]. Дані щодо походження рослин уточнювались за літературою [Определитель высших растений Украины, 1987; Протопопова, 1991; Васильєва, Коваленко, 2003; Немерцалов, 2007].

Характерні особливості топографії району – переважання одно- та двоповерхової забудови, мало заасфальтована поверхня доріг, відсутність промислових підприємств, безпосередня близькість моря. Територія вважається курортною зоною, тому тут є санаторії, приватний сектор облаштовано, як рекреаційні куточки для відпочиваючих. Вибір рослин для озеленення цього району в основному йде на розсуд мешканців.

Результати досліджень. Всього було зібрано та ідентифіковано 118 видів декоративних рослин, які відносяться до 106 родів та 59 родин.

Для природних фітоценозів степової зони характерно переважання у флорі видів трав'янистих і кущових життєвих форм. В районі дослідження, для урбанofлори це співвідношення зберігається (62%), але інші життєві форми представлені досить повно (дерева – 23%, кущі – 12%, ліани – 7%). Переважання декоративних трав'янистих рослин, якими прикрашені приватні садиби, можна пояснити тим, що біля будинків є невеликі ділянки землі (в середньому від 1 сотки до 10), де не можливо висадити більше 10-20 видів дерев та кущів. Тобто спостерігається мініатюризація озеленення.

Аналіз походження декоративних рослин в районі дослідження показав, що більшість з них є адвентами (75% видів).

Переважаюча частина серед адвентивної фракції флори вихідці з Азії (28% видів). Це такі види як: *Impatiens glandulifera* Royle, *Hosta ventricosa* Stearn, *Perilla nankinensis* (Lour.), *Hibiscus siriyacus* L. На другому місці знаходяться рослини з Північної Америки (22% видів). Серед них: *Jussiaea smalliana* Fern.,

Coreopsis tinctoria Nutt., *Thuja occidentalis* L. Далі представлені Середиземноморські рослини (9% видів). Наприклад: *Narcissus×hybrida*, *Calendula officinalis* L., *Buxus sempervirens* L. Менше вихідців з Європи (7% видів). Наприклад: *Aesculus hippocastanum* L., *Forsythia viridissima* Lindl. Південноамериканські рослини представлені 5 % видів. Наприклад: *Canna indica* L., *Cucurbita maxima* Duch. На останньому місці представники Африки (1% видів): *Ricinus communis* L. Апофів - 25 % видів. Серед них: *Convallaria majalis* L., *Digitaria ischaemum* (Schreb.) Muehl.

Всі досліджені рослини за декоративністю ми поділили на 3 групи: рослини з декоративними квітами, листям та плодами. Для рослин з красивими квітами були розглянуті такі фенологічні та морфологічні ознаки, як сезонність цвітіння та форма суцвіть і квітів. Сезонність цвітіння квітів представлена на рис. 1.

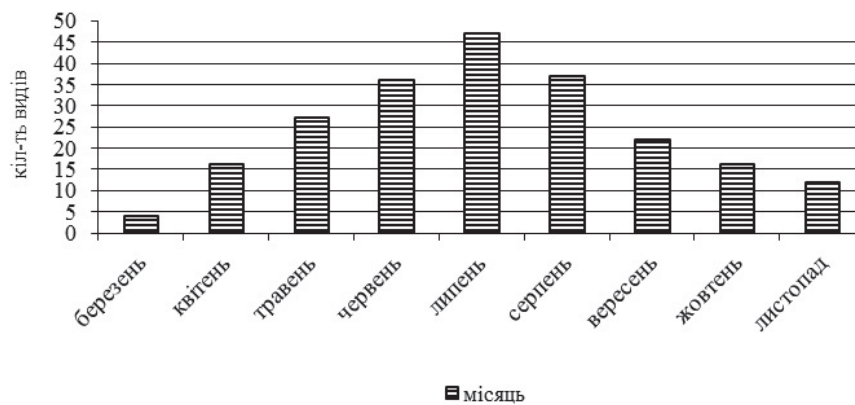

Рис. 1. Сезонність цвітіння квітів досліджених декоративних рослин

З рис. 1 видно, що найбільша кількість досліджуваних рослин цвіте у липні, коли в умовах міста та регіону найкращі умови для вегетації рослин. Також велика кількість рослин розквітає у червні та серпні, а менш всього квітів спостерігається у березні та листопаді.

Привабливість та декоративність рослин в інші місяці року зберігається за рахунок декоративних листків. Зараз зі збільшенням кількості привезених рослин гамма відтінків листів стала значніше різноманітнішою та цікавішою. Для регіональної флори району дослідження характерні степові рослини, з сіруватим відтінком листя. Серед досліджених видів лише один - мав сірий колір листків – *Stachys pubescens* Ten. Майже всі досліджені рослини мають зелене забарвлення листя, але існують варіації відтінків від світло-зеленого, наприклад, *Albizia julibrissin* Durazz., *Sedum ruprechtii* (Jalas) Omelcz., *Betula pendula* Roth., *Salix fragilis* L. до темно-зеленого, наприклад, *Mahonia aquifolium* Nutt., *Buxus sempervirens* L., *Maclura pomifera* (Rafin.) Schneid., *Cotoneaster integerrimus* Medic., а також зі збагаченням інших кольорів, наприклад, *Atriplex hortensis* L. у молодому віці блакитно-зелений, *Jussiaea smalliana* Fern. має сизозелений колір листків. Окремо можна відділити рослини, які в залежності від сезону року мають різноманітну окраску листків. Наприклад, *Kochia scoraria* (L.) Schrad. та *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch влітку це зелені рослини, а восени вони

набувають різноманітних червоно-жовтих відтінків. Серед забарвлення листків декоративних рослин цього району представлені кольори, які дуже відрізняються від звичного спектру, наприклад, *Perilla nankinensis* (Lour.) з темно-пурпуровими листами весь період вегетації.

Для декоративності рослин важливу значення має морфологія плодів. Характеристика типів плодів у декоративних рослин на території Великого Фонтану презентована на рис. 2.

З даних, представлених на рис. 2 видно, що визначеним декоративним рослинам притаманні 11 типів плодів. Найбільше представлені рослини з типом плоду: ягода (10 видів), як у *Lonicera caerulea* L., *Mahonia aquifolium* Nutt., *Hedera helix* L. та кістянка (6 видів), як у *Armeniaca vulgaris* Lam., багатокістянка - *Rubus idaeus* L., яблуко - *Malus domestica* Borkh. Одним видом представлені такі типи плоду як: крилатка, гарбузина, горішок, біб, горіх, яблуко, сім'янка.

Декоративність рослин влітку та восени визначається морфологією квітів і плодів. У досліджених рослин було встановлено наявність плодів 10 кольорів: фіолетового, сірого, рожевого, білого, синього, коричневого, чорного, зеленого, червоного, жовтого. Результати представлені на рис. 3.

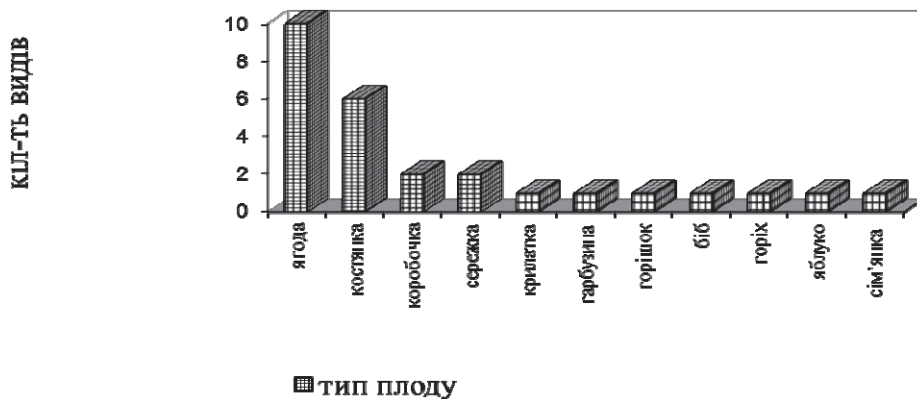

Рис. 2. Типи плодів декоративних рослин

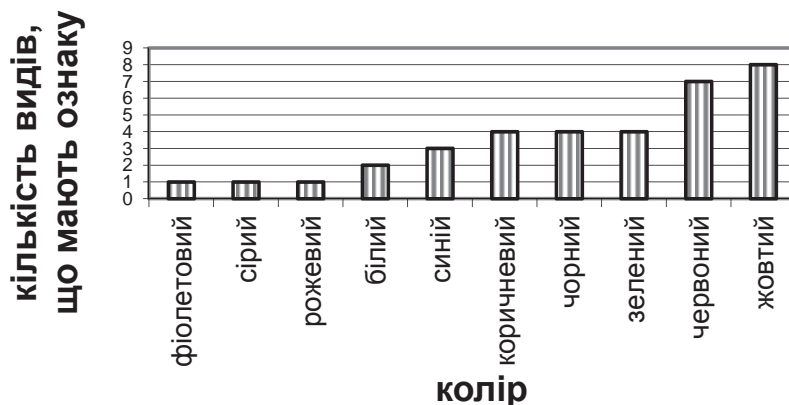

Рис. 3 Колір плодів декоративних рослин

З рис. 3 видно, що на першому місці йдуть рослини з плодами жовтого кольору, такі як: *Pyracantha coccinea* (L.) M. Roem. на другому - червоні, наприклад, *Cerasus vulgaris* Mill. а менш за все плодів фіолетового кольору - *Sambucus nigra* L.

Висновки та пропозиції. Нами були визначено 118 видів декоративних рослин, які відносяться до 106 родів та 59 родин. Їх використовують в озелененні через морфологічні особливості квіток, листя або плодів. Цвітіння більшості видів рослин активно відбувається з травня по вересень. Найбільше квітучих рослин можна спостерігати у липні. Декоративність та колір листків досліджених деревно-кущових рослин пов'язані з сезонами вегетації і відрізняються від таких у рослин природної флори. Серед рослин, з декоративними плодами переважають ті, що мають плід ягоду. За забарвленням найбільше плодів жовтої гами спектру.

Перспектива подальших досліджень. Таким чином, район Великого Фонтану, як рекреаційна зона міста Одеси, може бути використаний як модельний об'єкт при дослідженні процесу натуралізації декоративних рослин. Вважаємо доцільним проводити тут моніторингові дослідження флори, як компоненту рослинного покриву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бурда Р. И. Урбановфлора комплекса Донецк-Макеевка // 7 съезд Укр. ботан. о-ва: Тез. докл.- Киев: Наук. думка, 1982.- С. 11.
2. Васильева Т. В., Коваленко С. Г. Конспект флоры Південної Бессарабії. – Одеса: ВидавІнформ, 2003. – 250 с.
3. Герасимюк Н.В.,Кукса О.И. Сравнительный анализ весенней флоры разных районов города Одессы // Биология: от молекулы до биосферы: Мат. V Международной конференции молодых ученых (Харьков, 22-25 ноября 2010 г.). – Х.: Оперативная полиграфия, 2010. – 316-317.
4. Немерцалов В. В. Дендровфлора міста Одеси (Формування, сучасний стан, перспективи оптимізації) // Автореферат дис. канд. біолог. наук. – К. 1996. – 21 с.
5. Немерцалов В. В. Конспект дендровфлоры Одеси. – Одеса: АльянсЮг, 2007. – 96 с.
6. Немерцалова Т. В., Коваленко С. Г. Особенности синантропной флоры Одессы начала века // Тезисы IV Молодёжной конференции ботаников Санкт-Петербурга. – СПб, 1992. – С. 35
7. Определитель высших растений Украины. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – 548с.
8. Серебряков И. Г. Экологическая морфология растений. – М.: Высшая школа, 1962. – 378 с.